

Державне управління

УДК 338.4(447)

Куц Юрій Олексійович

*доктор наук з державного управління, професор,
завідувач кафедри регіонального розвитку та місцевого самоврядування
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України*

Куц Юрий Алексеевич

*доктор наук по государственному управлению, профессор,
заведующий кафедрой регионального развития и местного самоуправления
Харьковский региональный институт государственного управления
Национальной академии государственного управления
при Президенте Украины*

Koots Yuriij

*Doctor of Public Administration, Professor,
Head of the Department of Regional Development and Local Self-Government
Kharkiv Regional Institute of National Academy of
State Administration Attached to the President Representation*

**ОСНОВНІ ЗАСАДИ ПОЛІТИКИ СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ В
УКРАЇНІ
ОСНОВНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ ПОЛИТИКИ СЕЛЬСКОГО РАЗВИТИЯ В
УКРАИНЕ
BASIC PRINCIPLES OF POLICY OF RURAL DEVELOPMENT IN
UKRAINE**

Анотація. В роботі розглянуто підходи до визначення «сільського

розвитку», тенденції, що характерні державній політиці сьогодення щодо сільської місцевості; проаналізовано відповідність пріоритетів державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку, передбачених відповідним законопроектом, принципам сталого розвитку.

Ключові слова: *сільський розвиток, державна політика, місцеве самоврядування, державне управління.*

Аннотація. *В работе рассмотрены подходы к определению понятия «сельское развитие»; тенденции, характерные государственной политике по отношению к сельской местности; проанализированы соответствие приоритетов государственной аграрной политики и государственной политики сельского развития, предусмотренных соответствующим законопроектом, принципам устойчивого развития.*

Ключевые слова: *сельское развитие, государственная политика, местное самоуправление, государственное управление.*

Summary. *The article considers approaches to definitions of "rural development", trends of current state policy in relation to rural areas; the compliance of the state agricultural policy' priorities and the state policy of rural development, foreseen by the relevant law draft, to the principles of sustainable development.*

Key words: *rural development, state policy, local self-government, state administration.*

Аналізуючи державну політику щодо села протягом років незалежності України, можна прийти до висновків, що покращення життя в сільській місцевості досить довго асоціювалося з розвитком сільської соціальної інфраструктури та великотоварного виробництва, стереотипно вважаючи, що

створення робочих місць та інфраструктури для надання послуг на селі автоматично призведе до підвищення рівня життя сільських мешканців, змінить демографічну ситуацію тощо. Незважаючи на те, що ці пріоритети державної політики навіть підкріплювалися коштами, зокрема з державного бюджету, такі дії влади все ж не змогли зупинити деградацію сільської поселенської мережі, призупинити відтік працездатного населення, підвищити рівень доходів сільських мешканців тощо.

В таких умовах в Україні, використовуючи досвід розвинених країн світу, змінився акцент щодо ролі сільських мешканців при формуванні та реалізації відповідної державної політики. Мова йде про посилення ролі місцевих ініціатив та самоорганізації місцевого населення для розвитку сіл [1], тобто сільський розвиток. Ще донедавна в науковому середовищі точилися дискусії щодо тотожності понять «сільський розвиток» та «розвиток сільських територій». Однак, враховуючи те, що сільський розвиток спрямований на задоволення потреб та інтересів місцевого населення (людиноцентризм), що є першочерговим завданням діяльності всіх органів влади, це поняття є більш широким та таким, що відбиває суть тих змін та перетворень, яких потребує політика в сільській місцевості.

Науковці, зокрема О. Бородіна під сільським розвитком розуміє «процес, при якому забезпечується гармонійний розвиток усіх сфер села (виробничої, соціальної, духовної тощо) на основі самоорганізації сільських громад з максимально можливим використанням внутрішніх факторів розвитку (місцевих активів)» [1]. Зважаючи на те, що в умовах децентралізації влади (збільшення повноважень, фінансових ресурсів та відповідальності місцевих рад, в першу чергу, сільських) термін «громада» набуває іншого змісту, ніж «територіальна громада» (жителі, об'єднані постійним місцем проживання...), розширюються можливості для формування та реалізації політики сільського

розвитку. Під сільськими громадами О. Бородіна, зокрема, розуміє самоорганізованих сільських жителів, які поділяють спільний життєвий простір, об'єднані прагненням, готовністю і реальними діями до поліпшення свого економічного, соціального і екологічного становища, що створили для цього громадську організацію і визначили лідера з числа її членів. Мова йде про не просто про людей, які проживають у сільській місцевості, а мають спільні ідеї та бажання змінити ситуацію [2].

Сільський розвиток, на думку Н. Венгерської, – це обґрунтований процес послідовних економічних, соціальних, політичних, культурних і природоохоронних змін, спрямованих на покращення якості життя, який повинен задовольняти потреби сільського населення та не створювати загроз для майбутніх поколінь. На основі аналізу тенденцій [3, с. 114].

Я. Поліщук вважає, що відправною точкою концепції сільського розвитку є зростання якості життя на селі. Це передбачає перегляд і кардинальне збільшення цілей соціально-економічного розвитку, відкриття нових перспектив і диверсифікацію джерел їх досягнення, альтернативний вибір для індивідів способу життя з урахуванням зростаючих культурно-освітніх, духовних та інших потреб сучасної людини [4, с. 121].

На жаль, на сьогодні жодного комплексного нормативного документа, який би враховував специфіку сільської місцевості та умов життя сільських мешканців і передбачав комплекс заходів для гармонійного розвитку села та активізації мешканців, немає. Визначення «сільський розвиток» на сьогодні не закріплене в жодному діючому законодавчому акті.

Наприкінці 2018 року підготовлено законопроект «Про основні засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку», який вперше вводить в законодавчий документ термін «сільський розвиток» [5]. Відповідно до цього документу, метою реалізації державної аграрної політики

та державної політики сільського розвитку в Україні є «забезпечення сталого розвитку агропромислового комплексу та сталого сільського розвитку, доступу суб'єктів усіх форм господарювання до ринків збуту сільськогосподарської продукції» [6]. Враховуючи те, що сталий розвиток передбачає гармонізацію трьох складових – економічної, соціальної та екологічної, варто проаналізувати пріоритети державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку з точки зору забезпечення сталості сільського розвитку.

Таблиця 1

Відповідність пріоритетів державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку принципам сталого розвитку

Складові сталого розвитку	Пріоритети державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку
Економічна складова	1) забезпечення продовольчої безпеки держави;
	2) підвищення конкурентоспроможності української сільськогосподарської продукції на внутрішньому й світових ринках та збільшення експорту сільськогосподарської продукції шляхом розвитку агропродовольчих ланцюгів створення доданої вартості;
	3) стимулювання розвитку виробників сільськогосподарської продукції;
	4) забезпечення захисту прав та інтересів землевласників і землекористувачів;
	5) впровадження та розвиток інновацій в агропромисловому комплексі, розвиток дорадництва;
	6) забезпечення ведення сільського, лісового та рибного господарства з урахуванням принципів сталого розвитку;
	7) сприяння формування середнього класу на селі шляхом забезпечення зайнятості сільського населення та підвищення рівня доходів;
	8) підвищення рівня інвестиційної привабливості агропромислового комплексу та фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств

Соціальна складова	1) підвищення стандартів якості життя у сільській місцевості;
	2) підвищення рівня зайнятості сільського населення і мінімізація соціального виключення у сільській місцевості;
	3) відновлення, збереження культурної спадщини;
Екологічна складова	1) покращення екосистем у сільській місцевості;
	2) розширення участі України у забезпеченні світового ринку сільськогосподарською продукцією;
	3) раціонального використання земель сільськогосподарського призначення та зменшення техногенного навантаження аграрного сектору на навколишнє природне середовище.
	4) забезпечення захисту довкілля від негативного впливу сільськогосподарської діяльності та ефективне управління природними ресурсами;

Як видно з таблиці, незважаючи на прогресивність законопроекту з точки зору виокремлення важливої складової політики в сільській місцевості – сільського розвитку, він, в першу чергу, спрямований на розвиток сільськогосподарського виробництва як основи для продовольчої безпеки країни. Крім того, з точки зору врахування принципів сталого розвитку, він орієнтований більшою мірою на економічну складову. Соціальні та екологічні питання є похідними від економічних і, зазвичай, залишаються без належного фінансування, як це відбулося, зокрема з Державною цільовою програмою розвитку українського села на період до 2015 року [6].

Законопроект знову закріплює так звану політику «згори - вниз», яка передбачає формування заходів політики сільського розвитку з боку органів державної влади різного рівня, проте не враховує необхідність формування політики «знизу - вгору» (активізація місцевого населення, підготовка місцевих ініціатив, формування інститутів громадянського суспільства в

сільській місцевості тощо), особливо в умовах реформування місцевого самоврядування.

Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що на сьогодні потребує чіткого закріплення в нормативних та законодавчих документах визначення терміну «сільський розвиток», збалансування складових «сталого сільського розвитку» з метою формування державної політики сільського розвитку, яка б орієнтувалася на людину.

Література

1. Довідник для сільського та селищного голови / За ред. Терещенка В.К., Черкаської Г.О., Лисенко М.М., Лисенко Л.І., Парецької Н.О., Гриня Н.В.. – Київ, 2014. 530 с. URL: http://vassr.org/sites/default/files/dovidnik_A5.pdf
2. Політика сільського розвитку на базі громад: наукова доповідь / за ред. чл.-кор. НАН України Бородіної О. М., чл.-кор. НАН України Прокопи І. В., д-ра екон. наук Попової О. Л. – К.: НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», 2015. – 70 с.
3. Венгерська Н. С. Сільський розвиток України в умовах євроінтеграції: проблеми та перспективи // Економічний вісник. 2015. № 4. С. 113-117.
4. Поліщук Я. П. Еволюція сільського розвитку в Україні: євроінтеграційний вимір // Інноваційна економіка. 2014. № 3. С. 119-126.
5. Про основні засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку: Проект Закону України від 04.10.2018 №9162. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64742
6. Про результати аудиту виконання заходів Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року / Рахункова палата України, 2013 URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16741939/Selo_2015.pdf